

orationem meam perferas ad Patrem tuum. Et tu, Domine sancte pater, digneris respicere super preces meas, sicut respexisti super munera Abel. Digneris me liberare ab igne et pœna perenni, et ab omni

tormento quod parasti iniquis : per bonum et benedictum Jesum Christum Salvatorem nostrum ; per quem tibi laus, honor, virtus, gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

DE MONTIBUS SINA ET SION

TRACTATUS IGNOTI AUCTORIS, ADVERSUS JUDÆOS.

I. PROBATIO capitulorum quæ in Scripturis deificis continentur, quæ in Veteri Testamento figuraliter scripta sunt, per Novum Testamentum spiritaliter intelligenda sunt, quæ per Christum in veritate adimpleta sunt. Nobis enim per Jesum Christum spiritalis intellectus datus est, ipso Jesu dicente : *Vobis quidem datum est intelligere sacramenta Dei, aliis autem in similitudinibus.* Invenimus in Evangelio *κατὰ* Joannem scriptum : *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est.* Quæ lex Moysi in monte Sina data est. Verum iterum invenimus scriptum : *De Sion enim exiit lex, et verbum Domini ab Hierusalem.* Quatenus hoc intelligere debemus ? utrum Sina mons ubi a Deo Moysi lex data est, et Sion mons unde lex exiit, unum sint ; an vero alter sit Sina mons, et alter sit Sion mons. Invenimus enim hæc nomina duorum montium esse hebraica : verum latina interpretatio nominum differentium ab invicem, ostendit aliud esse Sina montem, et aliud montem Sion.

II. Hæc est interpretatio de hebraica lingua in latinam. Sina mons interpretatur tentatio æterna et odium ; æque et Sion interpretatur tentatio exacerbationis et speculatio. Vides ergo in hebraica interpretatione non sibi simillare, sed neque esse unum montem, sed potius duos invicem a se differentes

^a Sunt facta illius *Foss. Mic. Vict.*

^b Sic *Foss. Mic. Vict. Imp.* Non tam ex.

^c Spiritu sancto *Foss. Mic. Vict.*

gratia et honore. Præterea, cum dicat David propheta in Psalmo II, *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, annuntians imperium ejus* ; ecce quatenus montem Sion sanctum designat. Unde manifestum est montem Sion cœlestem esse et spiritalem, et montem Sina esse terrenum. Nihil enim potest quod in terra est, esse sanctum, cum totus mundus mala facta habeat, et a diabolo sit maculatus, dicente Jesu : *Odium me secutum, et ego odi illud* : quia facta illius sunt mala. Ex quâ re quidquid est in hoc sæculo terreno, sanctum esse non potest.

III. Sion autem montem ex prophætico dicto constat esse sanctum et spiritalem ; in quo monte Spiritus sanctus filius Dei rex constitutus est, annuntians voluntatem et imperium Dei patris sui : et Sina montem terrenum esse in arida terra constitutum, qui est in Syria Palæstina, ubi est terra Judæa, ubi est et civitas illa interfectrix Prophætaram : ante cujus portam Christus a Judæis crucifixus est in horto : quæ civitas dicitur Hierusalem per Esaiam prophetam, spiritaliter vero exeerata et derelicta. Nec immerito, quia et Deus ex eodem monte Sina terreno, per Moysen adhuc in carne terrena primi hominis positum, populo Judæorum terreno et carnali legem a Deo accepit illis tradendam, digitis sacris scriptam in du-

LECTIONES VARIANTES.

^d Sic *Foss. Mic. Vict. Imp.* Dei et Patris.

^e Sic *Foss. Mic. Vict. Imp.* Ubi est civitas.

VARIORUM NOTÆ.

I. — *Probatio capitulorum.* Multum est atque adeo obscurum hujus libri frontispicium, quod tamen legunt omnes excusi et mss. codd. præter Cambron., qui sic habet : *Quod probatio capitulorum, etc.* Neque ille satisfacit. PAMEL.

Ipsa Jesu. Cambron. Christo. PAMEL.

Secundum Joannem. Hoc ex cod. Cambron. Marchin. Dunen. et Afflign. ad marginem, cum Morellio, pro eo quod Afflign. in ipso contextu et vet. exc. juxta ; ceteri vero, secundum. PAMEL.

De Sion enim exiit lex. Etiam hoc cum Morellio ex tribus codd. mss. pro *exiit*. PAMEL.

Quatenus hoc intelligere debemus. Adjecimus interrogandi notam cum vet. exc. Gravio et Canebio, et cum nulli eam legerent, loco submovimus ubi erat, *Au unum.* PAMEL.

Verum latina interpretatio. Manutius, *latina vero.* At illud genuinum est. PAMEL.

II. — *Sina mons interpretatur.* Tamquam verbo passivo auctor noster voce *interpretor* passim utitur ;

in grammatice non minus quam in theologia hospes. PAMEL.

In Psalmo II. Prorsus sic lego, non primo, enim etiam Cypriani supra lih. *Testim.* III, cap. 29. *secundum* nuncupet hunc psalmum, hæc verba citans, non primum. PAMEL.

Et montem Sina. Adjicio *montem*, ex Cambron. cod. ex eodem repusit illud, *Cum totus mundus mala facta habeat, et a diabolo*, pro eo quod erat, *cum totus mundus propter mala facta a diabolo.* PAMEL.

Quia et ego illud. Cambron., omisso *quia*, legit et *ego odi illud* ; neutrum placet, quia longe aliter Evangelista, *Quia ego testimonium perhibeo de illo.*

PAMEL.

III. — *Spiritus sanctus filius Dei.* De hæc veterum loquendi formula, vide supra librum, *quod idola non sint dii.* Quare nihil movere debent lectorem, aut ista hunc aut illo similes infra docere. Neque enim ante hæreses de Spiritu sancto exortas, tam caute scripserunt veteres. PAMEL.

bus tabulis lapideis (licet digitis sacris, tamen digitis in figura carnis), quasi populo carnali et durissimo : sicut fuerunt tabulae lapideae durissimae, in quibus tabulis Legem acceperunt. Ideo in duabus, quia significaret unitatem populi dividi in duas partes, partem quae salvatur, et partem incredulam quae perit; dicente Angelo ad Rebeccam uxorem Isaac : « Duae gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo dividentur, et populus populum superabit, et major serviet minori. » Rebecca vero figuram portabat Ecclesiae, sicut Isaac vir ejus typum in se portabat Christi. Ergo, cum dicit, *duae gentes in utero tuo sunt*, quia et de gentibus duas partes futuras designabat, partem idololatram perditam, et partem credulam viventem per fidem; hanc unam partem gentium designat in utero Ecclesiae permanere in generationem aeternam in figura Rebeccae; et partem populi infidelium Judaeorum a ventre tunc Rebeccae dividi, et separari a nativitate Ecclesiae. Haec fuit praefiguratio in Genesi per Angelum spiritaliter annuntiata. Haec vero nomina montium talem habent interpretationem in lingua latina, ut demonstret veritatem, qui sint hi duo montes Sina vel Sion : quod quidem post paululum dicturi sumus. Ita enim hanc veritatis interpretationem probavimus, de principio generis humani venientem. Ita ab initio mundi et deinceps omnes homines nascentes, de tempore et facto nomina a parentibus suis accipiebant (non quidem ex se, sed a Deo mente impellebantur, qui, antequam fiant, praescius est futurorum) ut quales post crementum aetatis suae futuri essent, posteriori tempore verbis et nominibus hebraicis designaretur; et quid singulis futurum esset, interpretatio nominum designaret veritatem; sicuti tunc temporis in Patriarchis completum est, secundum primum hominis carnem de terrae limo esse, ex ipso protoplasto probamus veritatem.

IV. Nomen accepit a Deo Adam. Hebraicum Adam in

VARIORUM NOTAE.

Licet digitis sacris, tamen digitis in figura carnis. Manutius omissa voce *licet*, et semel tantum recitans voces illas, *digitis sacris*, paulo prius certa posuit. Verum vulgata lectioni consentiunt mss. nostri; et si parenthesi haec includantur, sensus erit perspicuus. PAMEL.

Ita enim hanc veritatis, etc. Locum hunc depravatissimum ex codic. mss. partim Affligin. Dun. Marchin. et vet. exe., partim Cambrensi ista restitui. Ita ab initio mundi et deinceps omnes homines nascentes, de tempore et facto nomina a parentibus suis accipiebant (non quidem ex se, sed a Deo mente impellebantur, qui antequam fiant, praescius est futurum), ut quales post crementum aetatis suae futuri essent, posteriori tempore verbis et nominibus hebraicis designaretur et quid singulis futurum esset, interpretatio nominum designaret veritatem. PAMEL.

IV. — Ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit. Haec ex laecnis rabinorum hausta; in Pirke R. Eliezer dicitur : Incepit Deus colligere pulverem primi hominis, e quatuor terrae angulis? vid. rubrum, nigrum, album, viridem. Ruber pulvis factus est sanguis, niger fuit pro visceribus, albus pro ossibus et nervis, viridis factus est corpus. Cur congererit pulverem ejus ex quatuor mundi angulis? quia dixerat sanctus benedictus, sive iverit homo ex orien-

latino interpretatur terra caro facta, eo quod ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, sicut scriptum est : *Palmo mensus sum caelum, et pugno comprehendi terram, et fixi hominem ex omni limo terrae : ad imaginem Dei feci illum.* Oportuit illum ex his quatuor cardinibus orbis terrae nomen in se portare Adam. Invenimus in Scripturis per singulos cardines orbis terrae esse a Conditor mundi quatuor stellas constitutas in singulis cardinibus. Prima stella, orientalis, dicitur *ανατολι*, secunda, occidentalis, *δβσις*, tertia stella, aquilonis, *αριτοι*, quarta stella, meridiana, dicitur *μσνι, μβρία*. Ex nominibus stellarum numero quatuor de singulis stellarum nominibus tolle singulas litteras principales, de stella Anatole a, de stella Dysis d, de stella Aretos a, de stella Mesebria m; in his quatuor litteris cardinalibus habes nomen Adam. Nam et in numero certo per quatuor litteras graecas nomen designatur *αδδμ*, ita *αμια*, id est unum, *δτσσαρα*, id est quatuor, *αμια*, id est unum, *μτσαράχοντα*, id est quadraginta. Fac, et invenies numerum quadragenarium senarium. Hic numerus *xlvi* passionem carnis Adae designat, quam carnem in se figuralem Christus portavit, et eam in ligno suspendit. Quae caro a Deo patre Jesu vocitata est Spiritus sanctus, qui de caelo descendit; Christus, id est unctus, Dei vivi a Deo vocatus est; spiritus carni mixtus, Jesus Christus. Hic ergo numerus *xlvi* passionem declarat, eo quod sexto millesimo anno, hora sexta passus; a mortuis resurgens; quadraginta die in caelos ascendit : vel quia Salomon quadraginta sex annis templum Deo fabricaverit. In ejus templi similitudinem Jesus carnem suam esse dixit, dicens Pharisaeis : *Destruite fanum istud, et ego in tribus diebus excitabo illud.* Et Pharisaei dicebant : *Quadraginta sex annis aedificatum est fanum istud, et hic in tribus diebus excitabit illud? Dicebat autem Jesus fanum de corpore suo.*

te in occidentem, vel ex occidente in orientem, seu in quemcumque locum contenderit, et venerit terminus ejus ut separaretur ex hoc mundo, ne tum terra dicat : In isto loco non est a me pulvis corporis tui, etc. » Oxon.

Quatuor litteris cardinalibus habes nomen Adam. Nes-civit cabbalista noster in nomine $\square\delta\alpha$ tres tantum reperiri litteras. Sed, si nugarum istarum magis idoneus auctor expectetur, consulat lector totum nomen operum D. Augustini, tract. 40, in Evang. Joan., ubi haec omnia occurrunt. Oxon.

Id est unum, etc. Tum hoc, tum quae sequuntur, id est quatuor, et id est unum, et rursus, id est quadraginta, adscripta erant in eod. ms. Dun. ad interpretationem graecarum vocum, in aliis mss. et vet. exe. omnino desiderabantur. Ad intellectum tamen majorem putavimus retinenda. PAMEL.

Quam carnem in se figuralem. Sane et eante hoc intelligendum recte annotavit Manutius. PAMEL.

Hic numerus 46. Liguicus hic supputator numerum 46 conficit ex numero 6000, numero 6 et 40. PAMEL.

Destruite fanum istud. Gravius *phanum*, et hic et his postea : verum illud constanter mss. omnes, et non Festus modo, sed et Varro de L. L. lib. v, et Livius 4 dec. lib. x, a fando dictum fanum volunt,

V. Deinde Abel, filius Adæ, nomen accepit hebraicum, designans *fratris interfectionem* et *parentum luctum*. Item Enoch, qui ante diluuium Deo justus complacuit, et idem de isto mundo in carnis suæ natiuitate vivus translatus est in loco ubi Deus scit; ex quo loco, in consummatione mundi, innovari habet in hoc mundo, unde etiam translatus est ad confundendum et revincendum Antichristum. A quo interfecti martyria sua complebunt, viventes in æternum in sæcula sæculorum. Et ideo Enoch interpretatur *innovatus*. Deinde Job justus, qui ante diem iudicii meruit voce iudicis laudari, et ideo, diabolo devicto et superato, Job interpretatur *charissimus Dei*. Æque et Abraham in sua natiuitate a parentibus suis Abram vocatus est; tentatus vero a Deo, fidelis inventus est, et a Deo benedictus pater multarum gentium constitutus est, et ideo, immutato a Deo nomine, Abraham vocatus est, interpretatur *pater multorum populorum*.

VI. Ecce interim de multis probationibus pauca diximus, ut ad duorum montium nominum pervenientes, interpretationes eorum montium nominum probemus, qualiter designata sunt ad nostram instructionem; ut ex hac interpretatione nominum, intelligamus montem Sina esse terrenum, et montem Sion esse cælestem. Spiritualiter interpretatur Sina, *tentatio æterna et odium*; et mons Sion, *tentatio exacerbationis et speculatio*. Ita intelligitur cum dicitur mons Sina, tentatio æterna et odium, eo quod ex eo monte Moyses legem acceperit populo durissimo et contumaci. Per quam legem tentati a Deo æterno, inventi sunt non posse eandem legem sustinere in perpetuum, exinde Deo in odium conversi sunt. Ideo in nomine montis Sina, unde legem acceperant, interpretatio nominis designavit populum tentatum a Deo, et in odium æternum esse conversos; ideo dicitur Sina tentatio æterna et odium. Invenimus enim in Scripturis eos esse a Deo tentatos. Ita positum dicente Domino ad Moysen: *Exeat populus iste, et colligat sibi diurnum in diem, et tentabo eos an possint legem meam sustinere an non; et tentati a Deo per legem, inventi sunt ab ea lege alieni*. Exinde Deo in odium æternum conversi sunt, et completa est interpretatio Sina. Manifesta vero et Moysen, per quem eos Deus per Legem tentavit, in latino interpretatur similiter Moyses tentatio Dei et inven-

tio, per quem tentati a Deo inventi sunt alieni a Legis observatione, ideo in æternum Deo in odium conversi sunt. Hoc odium in ipso genere Judæorum scriptum invenimus, dicente Isaac de duobus suis filiis Esau majore et Jacob minore: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Esau vero major pilosus fuit totus, inquit, quasi corium pilosum, in figura populi majoris, in impietate delictorum suorum constituti. Et Jacob fuit lenis et minor, in figura populi novellioris, qui ex dicti audientia per credulitatis fidem ex aspreidine sæculi in lenitatem conversus est ad Christum Deum et Dei Filium.

VII. Ecce probavimus per Scripturarum fidem populum majorem et vetustiore esse Deo in odium conversum, secundum interpretationem montis Sina dicentis, tentatio æterna et odium. Æque Sion montis ita interpretatur tentatio exacerbationis et speculatio. Hæc vero interpretatio latina ligni sacri passionem designat, dicente Salomone de ipsa passione Dominica: *Contumelia et tormento interrogemus illum, ut sciamus reverentiam illius et probemus patientiam ipsius, et tentemus quæ eventura sunt illi*. Si enim vere Filius Dei est, suscipiet illum, et liberabit eum de manibus contrariorum; morte turpissima condemnemus illum. Hæc cogitaverunt et erraverunt; excæcavit illos malitia ipsorum, et non intellexerunt sacramenta Dei. Ecce tentatores Judæos: item scriptum est: *Et tentaverunt Deum in loco inaquoso*. Speculum vero altitudinem ligni declarat, dicente Salomone: *Posuerunt me velut custodiam pomarii*, eo quod in horto in ligno confixus inter duos latrones pependit: et de altitudine ligni ambos speculatur in figura duorum populorum malefactorum; Gentes in sæculi mala facta jacentes, et Judæos interfectores Prophetarum. Ili sunt duo populi malefactores; quorum figuram in se portabant duo latrones inter quos pependit innocens. Unus blasphemabat; alius vero confessus est quia innocens injuriam patiebatur. Jesus autem ambos speculatur de ligno speculatorio, blasphemum et confessorem; confessorem salvavit et blasphemum perdidit, sicuti de duobus populis fecit.

VIII. Persecutores derelicti, qui in æternæ mortis sententia sibi non crediderint, si sic de sæculo exierint, perient. Gentes vero ad se conversæ fidem sibi habentes quia Filius Dei est; salvatæ videbunt in æterna

VARIORUM NOTÆ.

VI. — *Et mons Sion tentatio exacerbationis*. Addebant alii, *æternæ*; verum recte omisit Manutius cum Cambron. cod., quia supra non legitur. PAMEL.

Inventi sunt. Ex auctoritate ejusdem cod. omisi particulam et, superflua. PAMEL.

Manifesta vero et Moysen, etc. Ad Moysis nomen, si sonus spectetur, accedere videtur *Massa*, quod tentationem denotat. Oxon. — *Loeus usque adeo corruptus, ut mideri ex mss. non licerit*. Ex illis enim quatuor consentiunt cum excusis vulgatis, sicut etiam veteres excusi, præterquam quod legant *Moyses*, quomodo et Morellius legens etiam *Manifestat*, Cambron. cod. vero longe aliter: *Manifesta vero Moysi et Aaroni, per quos eos Deus per legem tentavit, in latino*

interpretatur. Similiter in monte tentati a Deo inventi sunt alieni, etc. Fortassis ita legendum: *Et completa est interpretatio Sina, manifesta Moysi et Aaroni per quos eos Deus per legem tentavit*, omiſſis cæteris omnibus; quandoquidem prius eadem verba sint posita, atque adeo hic videantur superflua. PAMEL.

VII. — *Tentatio exacerbationis*. Videtur sono vocis deceptus a שׁוֹרֵר derisive scriptor hic suum interpretamentum. Oxon.

Et tentemus quæ eventura sunt illi. Iterum istud ex Cambron. cod. pro *quæ ventura sunt*; est enim græce apud LXX, τὰ ἐν ἐξαεσι. Omittunt vero mss. voculam et, paulo post.

sæcula sæculorum imperatorem et regem suum. Verum in ipsa passione pendens in ligno, duas partes populi prospiciens speculabatur de alto ligno. Pars populi, qui viderant virtutes ejus mirabiles et deificas, patienter illum injurias dolentes plorabant; alii vero Judei irridentes, de arundine caput ejus quassabant, blasphemantes et dicentes: « Aye rex Judæorum, ubi est pater tuus? Veniat et liberet te de cruce. » Exinde exacerbatus Pater fecit cœlum patefieri, et tonitrua facta sunt, et tenebræ insustentabiles; terra commota, patefacta sunt sepulchra, et corpora sua eiecerunt, et foras a se miserunt; velum templi scissum est; et a tanto fragore cœli et terræ motu, omnes qui stabant ante lignum, alii dolentes, alii vero blasphemantes et illudentes, prostrati in faciem jacuerunt, trementes tanquam mortui. Tunc Judæi intellexerunt se offendisse Deum, et in luctum conversi sunt; et fuit exacerbatio. Eo enim tempore quo in ligno confixus pendit, dies fuerunt azymorum, qui sunt dies festi Judæorum. Eo die metuentes factum esse terræ motum, et cœli fragorem, prostrati in faciem, in terra plangentes, in luctum conversi sunt; et in ipsa sua passione complevit propheticum dictum: « Et convertam dies festos eorum in luctum, et cantica eorum in lamentationem. » Ante enim, cum captivi detenti essent in Babylone, dicebant illis Babyloni: *Cantate nobis cantica de canticis Sion.* Et Judæi lamentantes captivitatem suam, dicebant Babyloniis, ut diximus, lamentantes se: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?*

IX. Ecce quatenus completa est interpretatio montis Sion, tentatio exacerbationis et speculatio. Unde manifestum est montem Sion ligni sacri regnum esse in sanctitate justificatum, dicente David: *Annuntiate regnum Dei in Gentibus, quia Dominus regnavit a ligno, et transiit in Gentibus.* De quo regno ligni regalis idem propheta dicit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus annuntians imperium ejus.* Quod dictum propheticum per Pontium Pilatum in sua passione pendens in ligno complevit. Pontius Pilatus, impulsus mente a Deo, accepit tabulam, et titulum scripsit tribus linguis, hebraice, græce et latine: *Jesus Nazarenus rex Judæorum;* et in capite ligni clavis tabulam cum nomine regis Judæorum confixit: et tunc manifestavit propheticum dictum, eo quod spiritaliter mons Sion crux est, quæ est virtus Dei, Apostolo dicente: *Cruce Christi non credentibus stultitia est, credentibus autem crux*

virtus est Dei; et iterum dicit: *Nos autem annuntiamus vobis Christum, et hunc crucifixum: Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; ipsis autem vocatis Judæis et Græcis, Dei virtutem et Dei sapientiam.* Sic vero et alius propheta declarat lignum passionis Dominicæ esse montem Sion sanctum, in Spiritu ita dicens: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innoceus manibus; dextera lavaque extensis, clavis fixis, innocentiam demonstrans.* Ideo dicit: *Innoceus manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, et non juravit subdolo proximo suo, hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.* Omnis passio hominum in terram cadet, hæc sola passio crucis stantem demonstrat: unde verum dicimus montem sanctum lignum esse passionis. Inde innocens manibus et mundo corde non fuit. Nec enim mundus corde, eo quod Ægyptium calce percusserit in Ægypto, et mortificaverit eum, et manibus suis cum in arena obruerit; Christus autem in montem sanctum ascendit lignum regni sui, ut moreretur a Judæis, quamquam ipse aliquem hominum non mortificaverit, nisi solum diabolum inimicum generis humani. Exinde in montem ascendit innocens et mundus corde; et ideo propheta dicit: *Quis ascendet in montem Domini, et quis stabit in loco sancto ejus? Innoceus manibus et mundo corde.* Et declaravit montem Sion sanctum esse sanctam crucem, dicente æque propheta: *De Sion exiet lex, et verbum Domini ab Hierusalem.* Lex Christianorum crux est sancta Christo Filio Dei vivi, dicente æque propheta: *Lex tua in medio ventris mei.* Percussus in lateris ventre de lancea, sanguis et aqua mixtus profusus fluebat, unde sibi Ecclesiam sanctam fabricavit, in qua legem passionis suæ consecravit, dicente ipso: *Qui sitit, veniat et bibat. Qui credit in me, sicut scriptum est, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Item in Psalmis: *Et erit velut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Ecce verbum propheticum, fructum resurrectionis die tertia spiritaliter intelligendum dicentis: *De sion exiet lex, hoc est de ligno regali, et verbum Domini ab Hierusalem, quæ est Ecclesia.*

X. Caro ligno confixa emisit verbum Dominicum dicens: *Heli, heli.* Et adimpletum est propheticum spiritale ante dictum: *De Sion exiet lex, et verbum Domini ab Hierusalem.* Hierusalem dicit de cœlo descendentem, novam civitatem, quadratam per qua-

VARIORUM NOTÆ.

VIII.—*Et corpora sua eiecerunt et foras a se miserunt.* Locum mutilum sic supplēvimus ex Cambron. et Canchii codd. Vulgati habebant dumtaxat: *et corpora a seipso,* pro quo non male Manut. cum aliis mss. et *corpora foras emisit.* PAMEL.

Prostrati in faciem Hoc habeo ex omnibus mss. pro *prostrati in facie.* PAMEL.

IX.—*Pontius Pilatus impulsus mente.* Cum codex Remblili negligentia operarum haberet *impolluta,* non male reposuit ex conjectura Erasmus, *infusa.* Aliud geminum est. PAMEL.

Sic vero et alius propheta. Manutius, verum et alius,

sed illud habent mss. nostri. Mirum autem est quod alium prophetam dicat, quum idem David id pronuntiarit. PAMEL.

Et non juravit subdolo. Quum sic legat alibi Cyprianus, hoc malo cum tribus mss. et excusis vulgatis, quam in *dolo* cum Cambron., *sub dolo,* cum Manutio. PAMEL.

X.—*Hierusalem dicit.* Quod adjecerat Erasmus, ut sensus constaret, de qua dicitur in Apocalypsi: *Vidi.* Nihil habent mss.; sed prius, cum illis legunt veteres excusi codd. PAMEL.

tuor Evangelia, habentem duodecim fundamenta duodecim Prophetarum, duodecim portas duodecim Apostolorum; per quorum annuntiationem Christiani in hanc civitatem sanctam et novam introierunt, quæ spiritualis est Ecclesia.

XI. Ecce probavimus per omnium Scripturarum edificiarum fidem duos montes, Sipa in terra et Sion in cælo, duorum Testamentorum portare figuram, veteris Sina, et novi Sion. Ex quibus duobus montibus, videlicet duobus testamentis, posteriori tempore demonstratos et declaratos habemus duos populos; veterem et priorem Judæorum, et novum et posteriorem populum Christianorum: Judæos terrenos, qui terram promissam a Deo acceperunt carnales; et Christianos cælestes, qui regna cælorum a Deo promissa accepturi sunt in futuro sæculo. Caro enim Christianorum spiritualis et immortalis erit.

XII. Alia probatione veritatis in Scripturis posita, ex ea veritate cælesti spiritalem facimus figurarum comparisonem, de hujus mundi conversatione. Diximus enim, montis sancti Sion, quod lignum regale et sacrum, haberet interpretationem de hebraico, in græcum vel latinum, tentatio exacerbationis vel speculatio, eo quod de ligno speculabatur ante se stantes bonos et malos.

XIII. Ita invenimus ipsum Salvatorem per Salomonem speculum immaculatum Patris esse dictum, eo quod Spiritus sanctus Dei Filius geminatum se videat; Pater in Filio et Filius in Patre, utrique se in se vident, ideo speculum immaculatum. Nam et nos qui illi credimus, Christum in nobis tamquam in speculo videmus, in ipso nos instruente et monente in Epistola Joannis discipuli sui ad populum: *Ita me in vobis videte, quomodo quis vestrum se videt in aqua aut in speculo*: et confirmat Salomonium dictum de se dicens: *Qui est speculum immaculatum Patris*.

XIV. Verum etiam et vitem æternam et veram se esse dixit; Patrem suum agricolam. Si ergo Christus vitis vera, utique constat quia et nos, qui in illo credimus et ipsum induimus, sumus vitis vera, quæ est vinea Dominica, et Christus custos vineæ suæ,

VARIORUM NOTÆ.

XII.—*De hebraico in græcum, vel in latinum.* Istud extrinsecus aliis mss. pro eo quod erat, *in græco et latino*. Tamen locus adhuc obscurus. Que vero sequuntur intelligenda sunt sicut supra. PAMEL.

XIII.—*Per Salomonem.* Et hic et antea adscribit Salomoni quoque Sapientiæ librum. PAMEL.

In Epistola Joannis discipuli sui. Nusquam tale quid habent Joannis Epistolæ catholice. Videtur itaque reponendum Jacobi, ut alludat ad illud: *Hic comparabitur viro consideranti vultum suum in speculo.* Quo magis miror quod legat Cambrensis, ad Paulum.

PAMEL.

A dicente Salomone: *Posuerunt me custodem in vinea.* Invenimus vero in conversatione hujus mundi in similitudinem spiritalem figuratam esse vineam, habentem dominum et possessorem suum. Tempore vero maturo, prope dies vindemiarum, positum in vineam custodem puerum in alto ligno, media vinea confixo; et in eo ligno faciunt speculam quadratam de arundinibus quassatis, et per singula latera quadraturæ specula faciunt cavernas ternas, quæ faciunt cavernas duodecim: per quam quadraturam cavernarum custos puer omnem vineam perspiciebat custodiat, cantans, ne viator ingrediens vineam Dominicam sibi assignatam vexet, vel fures uvam vineæ conculeent. Quod si importunus fur egens in vineam voluerit introire et uvam demere, illic puer sollicitus de vinea sua deintus de specula dat vocem malam, maledicens et comminans, ne in vineam viator fur audeat accedere, dicens: « Rectum ambula. » Fur autem, timens vocem pueri sibi comminantis, refugit de vinea, speculam videt, vocem audit, puerum intus in specula sibi comminantem non videt, et timens post viam suam vadit.

XV. Hæc conversatio sæcularis similatur gratiæ spirituali. Ita est enim et in populo deifico, sicut in vinea terrena. Vineam Dominicam et spiritalem plebs est Christianorum, quæ custoditur jussu Dei Patris a puero Christo in ligni specula exaltato. Quod si viator diabolus, perambulans viam sæcularem, ausus fuerit de vinea spirituali hominem de plebe Dominica separare et vexare, statim a puero cælesti voce correptus et spiritualibus flagris emendatus, exulans ad centesimum, effugit in locis aridis et desertis. Illic est custos puer filius Dominicus; qui vineam suam sibi a patre commendatam salvandam et reservandam accepit: de quo Esaias propheta canit, dicens: *Ecce puer meus dilectissimus, ponam super eum spiritum meum, et judicium gentibus nuntiabit: non clamabit, neque contendet. Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non extinguet, quoadusque expellat in contentione judicium; et in nomine ejus Gentes erident et sperabunt.*

XIV.—*Speculam quadratam.* Bonus hic scriptor nihil distare credidit speculum et speculam: pariter peritus derivationum et mysteriorum interpret. PAMEL.

XV.—*Et in nomine ejus gentes credent et sperabunt.* Etiam hoc est iisdem, quod miror, cum et apud Esaiam, et apud Matthæum non aliud habeatur, quam *sperabunt*, græce et latine; neque etiam Cyprianus supra lib. Testim. II, cap. 13, aliud legat quam, *credent*.

PAMEL.